کەسێتیی و بیری ڕەخنەیی و نەتەوەیی
شاعیری کورد مەمەنداغای فانی
نووسینی د. کەمال میراودەلی

بەشی نۆیەم

بنەما و بەها بەرزەکانی خەباتی نەتەوەیی:

1. سەربەخۆیی خواستن :

بەبێ سەربەستی نەئاشتی و ئاسایش دەبێ، **نە زامنی** کەرامەتی تاك و گەل. گەلێ ئازایەتی ئەوەی نەبێ ناوی ئازادی بێنێ و بێ پێچ و پەنا بۆ ئازادی و سەربەخۆیی وڵاتەکەی بجەنگێ هەر لە ژێر پۆستاڵ و بەزەیی داگیر کەری بێ بەزەییدا دەمێنێتەوە :

ژین بەبێ نووری حورریەت مەرگە خالۆ بێ درۆ

ژینی وا هەر عارە ئەی دڵ تۆش بفەرموو با نەبێ

واتە: بمرە، بەڵام بەبێ ژیانی سەربەستی مەژی، چونکە ژیانی عار و سەر شۆڕییە. ئازادی و مانەوە یەك شتن.

★★★★

دڵ نەخۆشە, پێی دەڵێم ئەی دڵ چییە دەرمانی تۆ

پێم دەڵێ دەستناکەوێ: سەربەستییە دەرمانی من!

★★★★★

ئاوی ئازادی لەگەڵ ئاوی بەقا یەك ئاوە بەس

هەر گەلێ نۆشیویە لەم ئاواتە باقی ماوە بەس

هەر کەسێ بێ بەش لە ئاوی جامی ئازادیی کرا

بێبەش و گەردن کەچ و حەیران و لێقەوماوە بەس

قبوولکردنی نائازادی مانای دروستکردنی کەسێتییەکی لاواز و لەرزۆکی مرۆڤە، نائازادیی مرۆڤی گەردن کەچ و سەرشۆڕ و سەرلێشێوا و و داماو و سەرگەردان دروست دەکات.

2. کوردستانێتی یان کوردستانیزم:

واتە هەموو کورد نەتەوەت بێ و هەموو کوردستان وڵاتت، ڕێگە نەدەی عێراقچێتی و ئێرانچێتی تورکچێتی جەستەی خاك و زمان و کولتوور و گەلت دابڕ دابڕ و پارچە پارچەکات.

دڵ ئارەزوو دەکا وەکو سائیری میلەل
مان و نەمانی پێکەوە بێ کوردی بەد عەمەل
*****
ئەم کوردستانە هەمووی یەك ماڵە
میکرۆبی ناوماڵ کوشتنی حەڵاڵە
*****

بڕوای ڤانی ئەوەیە: کورد یەك نەتەوەیە، کوردستان یەك خاکە. هەر دابەش دابەشکردنێکی ناوچەیی، دایلێکت, مەزەبی و حیزبی خیانەتەو تاوانە و خزمەتکردنێکی ڕاستەوخۆی نەخشە و پیلانی داگیرکەرانە. لە ساڵی 1959 کە بەناوی ئایدیۆلۆژیەتەوە هەوڵی دابەشبوونی کورد درا ڤانی دەنووسێ:

پارتی، شیوعی، سۆران، بادینان
بۆ بنێشتە خۆشە لەبنی ددان
چیت لە من داوە لەسەر کام دینم
یا چییە و چۆنە بڕوا و ئاینم
منیش وەکو تۆ کوردستانیمە
کوردستان جێگای جاویدانیمە

ئەمە سەرەتاگەیەکی گرنگی کوردستانیزمە: جیاوازی لە چوار چێوەی یەکێتی نەتەوەیی کوردستانیدا. با بیر و باوەڕ, مەزەب، حیزب، ناوچە، بیرکردنەوەی سیاسیی جیاواز بن, دەبێ ئازادی ڕەهای ئەو جیاوازییانە هەبێ بەڵام نابێ ئەوە ڕاستی کوردستانیبوونی هەموومان وهۆکارو هاوخەباتی نەتەوەیمان بشێوێنێو تێکی بدا.

کورد دەبێ کورد بە براگەلی خۆی بزانێ نەك بێگانە:
کوردە ئەتۆ کوردی براگەلتە کورد
شووشەیی ڕێکی مەکە شێتانە ورد
پشتی گەلی دوو دڵ و ناڕێکە پرد

قەومی گوزەشتەت هەموو بەم دەردە مرد.

تا کورد ڕێگە ی خەباتی کوردستانی و هاوکاری نەتەوەیی نەگرێتە بەر و چاکەی هەموو ڕۆڵەیەکی خۆی بە شێت و ژیرەوە نەوێ لە پەت و قەنارەی داگیرکەرانی رزگاری نابێ:

کوردە تا دەستت لە دەستی دۆستانی خۆ نەکەی
ڕوو لە چاکەی شێت و ژیری کورد زمانی خۆ نەکەی
تەرکی گوێگرتن لە لافی دوژمنانی خۆ نەکەی
گیان فیدای ئاوو هەوایی نیشتمانی خۆ نەکەی

هەروەها بێبەش دەژیت و شین و شیوەن کارتە
کۆت و نجیر و قەنارەی دوژمنان سەربارتە

تا بەکەی سستی و پەستی نابەکاریی تا بەکەی
باسی سەربەستی و ئازادی بەزاری تا بەکەی
دوو زمانی و دوو دڵی و کینە و نەیاریی تا بەکەی
ملکەچیی و بێ قیمەتی و رووتی و هەژاریی تا بەکەی

گرتن و لێدان و کوشتن بۆ گەلی بێکارەیە
ئەی گەلی بێکارە هەوڵێ، ڕاپەڕینت چارەیە.

3. ڕەوایی مەسەلەکەمان و باوەڕبوون بە ڕەوایی مەسەلەکەمان بۆ سەرکەوتنی دەبێیی (حەتمی) مان:

کوردەکان زۆریی لەکەس ناکەن لە ژووری نیشتمان
مافی شەرعی خۆ دەپارێزن لە هەر چوار لاوە بەس

جوولەکەی بێ نیشتمان و زەنگییانی هیچ نەزان
مافی خۆیان سەندو مافی ئێمە ژێر پێ ماوە بەس

شەڕ لەسەر هەق بێ لە سەرکەوتن شکی تێدا نییە
هێزی ناهەق هێزی هیتلەر بێ سەری دۆراوە بەس

****

دانەڕیچەم لێدەکا دوژمن بە قارو قینەوە
غەیری حوببی نیشتمان چیدی نییە تاوانی من!

4. لە مێژوو فێر بە. با مێژوو مامۆستای هەموو رۆژێکت بێ:

ئۆستادی گەورە مێژووە بۆ عەزم و بۆ سیبات
ئەم گەنجە پڕ بەهایە لە بەر دیدە لامەبە

مێژوو بکە بە مامۆستای مەزنی خۆت . هەمیشە پەند و دەرسە بەنرخەکانی مێژووت لە دڵا بن تا هێزی خۆڕاگرتن و سەرکەوتنت بداتێ.
دەبێ مێژووی شکۆی خۆمان بۆ خۆمان بستێنینەوە:

کاوە و سەلاحەددین، رۆستەم لەگەڵ کەریم خان
ئێستەش بەوانە ئاوا سەربەرزە میسر و ئێران.

لە مێژووی خەباتی گەلانەوە فێر بە. تەنیا کاتێ گەلانی وەك جەزایر, راپەڕین و ئاشتییان بەژێردەستی نەویست و خەباتیان بۆ سەربەخۆیی کرد، ئەوسا جیهان پێیان زانی و ئازاد بوون:

سەد و سیودوو ساڵی رەبەق جەزائیر
لە ژێر چاپۆکی دوژمن موبتەلا بوو
هەموو باخ و بەراو و شارەکانی
بەبێ سووچ و بەهانە لێ بڕابوو
لەبەر گوێی کاربەدەستانی فەرەنسە
گرین و شین و رۆ رۆیان خەتا بوو
هەتا کڕیاری سوڵح و ئاشتی بوو
لە رێگەی ئاشتی تووشی سزا بوو
هەقی خۆیان درایە دەستی خۆیان
گەلی ئازا لەمافی دڵنیا بوو.

مێژووی کوردیش پڕە لە خوێن و خیانەت, لە هەڵخەڵەتاندن و بەشوودان. پەندی گەورە ئەوەیە: باوەڕ بە داگیرکەر مەکە، تا ئازادی و مافی بڕیاردانی چارەنووسی خۆت بەدی نەهێنی, بە هیچ بەڵێن و پەیمان و پارە و پوولێك هەڵمەخەڵەتێ.

بەتایبەتی دەبێ لە مێژووی ئەوروپاوە فێربین. مێژووی ئەوان گرنگە چونکە بە چەکی زانین دەسەڵاتیان پەیدا کرد و بوونە سەروەریی دنیا. نموونەی ئەوروپا نیشانمان دەدا هەرچەند کورد

دواکەوتووە، نارێکە، خۆ خۆرە، ئەمە حاڵەتێکی مێژوویی‌یە جیاوازییەکەی نەزانین و زانینە. گەلی خوێندەوار و زانا دەبێتە ئەوروپایی. لە پێشدا ئەوروپاش ئەوا دابڕ دابڕ و دواکەوتوو و خۆ خۆر بوون زانین رزگاری کردنو کردنییە سەروەری خۆیان و گەلانی تریش:

لە پێشوودا ئەوروپایی وەکو تۆ لائوبالی بوون
لە سایەی عیلمە پێگەیون، دەخۆن ئەم نانە بخوێنە
ئەگەر چی حەزرەتی شێخیش دەڵێ دنیا خەرابوونە
ئەبەد بڕوا نەکەی، غەفڵەت لە بۆ نادانە، بخوێنە

5. رێکی، زانین –کار بکە دروشمی رۆژانە و کۆمەڵگای شارستانی یەکگرتووی پێ دامەزرێنە:

رێکی و زانین و کار ئاساری بەرزی کۆمەڵە
ئەی خودا لەم سێ شتانە ئێمە بۆ بێبەشین
موکری و پیران و مامەش، سویتنی و ئاکۆ و رەمك
تەن بەتەن کوردین لەگەڵ یەك دوژمنی دڵ پڕ شین
******
سەروەت و سامانی عالەم زادەیی عیلمە و عەمەل
گەنجی بێ رەنجی نەدی کەس بێتە ناو دامانی کەس.
*****
عیلم ئاوێکە هەر کەس لێی بنۆشێ
هەتا مردن لە سینەیدا دەجۆشێ
دەزانێ قیمەت و قەدری وڵاتی
بە بێگانە و نەیاری نافرۆشی.
*****
نەزانی تێك شکێ، دوژمن شکاوە
بە تیرێ دوو نیشانم بۆ بکەن وورد

6. نموونەی رەوشتی بەرز بە. درۆزن مەبە. ریاباز مەبە.
ماستاو و مەرایی بۆ کاربەدەست و دەسەڵاتداران مەکە. کەسێتیت سەنگین بێ. بۆ پارە خۆت مەفرۆشە، سەرت بەرز بێ. ژیانی ماددیت بەلاوە هەموو شت نەبێ. ناوی مەردانەو چاکەی گشتی و بەرژەوەندی گەل بکە بیر و بەرنامە و خووی رۆژانەت. ژیانی مەعنەویت بەلاوە گرنگ و جەوهەری بێ.

7. سەروەری قانوون راگرن:

ئەگەر قانوون کرداری بەشەر بێ

نییە باوەڕ بەشەر نزیکی شەڕبێ

لە هەرجێ هەیبەتی قانوون نەمێنێ

نەزان تۆوی بەدکاری دەچێنێ

ئەوە پارێزگاری نیشتمانە

ئەوە هەوساریی زۆرداریی نەزانە

8. کەرکووك جەرگ و دڵی کوردستانە لە دەستی مەدەن :

کەرکووك بووکی کوردستانە

لە ناو جەرگەی نیشتمانە

******

کەرکووك ئەی شاری دێرینی کوردان

تۆ شاری دەریای ئاڵتوونی رەشیی

سەرت لە شیمال پێت لە جەنووبە

هەروەکو و دڵ وای لە ناوەند لەشیی.